

Vesa Kautto

KIRJA-ARVOSTELU: TIEDONHANKINTA KESKIÖSSÄ

Johdatus tiedonhankintatutkimukseen on uudistunut laitos vuonna 2004 julkaistusta teoksesta. Uusi teos toimii oivallisena yleisenä oppikirjana, mutta kirjastossa työskentelevä joutuu etsimään tukea käytännön työhönsä, esimerkiksi tiedonhankinnan tehostamiseen, muualta. Mediaympäristön muutokset näkyvät kirjassa, sosiaalinen media on tuonut uusia käsitteitä ja verkkolähteiden lisääntyvä käyttö on lähentänyt tiedonhankinnan ja tiedonhaun tutkimusta.

ARI HAASIO,
J. TUOMAS HARVIAINEN &
REIJO SAVOLAINEN:
*Johdatus
tiedonhankintatutkimukseen.*
Avain 2019. 194 s.

ARI HAASIO on filosofian tohtori ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun yliopettaja, TUOMAS HARVAINEN Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen professori ja REIJO SAVOLAINEN saman yliopiston informaatiotutkimuksen emeritusprofessori. He ovat kirjoittaneet kirjan *Johdatus tiedonhankintatutkimukseen*, jonka ensimmäinen laitos ilmestyi vuonna 2004 nimellä *Tiedonhankintatutkimuksen perusteet*, tekijöinä Haasio ja Savolainen. Siinä oli hakemisto ja henkilöhakemisto, jotka uudesta laitoksesta puuttuvat. Laajuudeltaan ne ovat yhtäläisiä, jaoteluiltaan samantapaisia.

Tiedonhankinnan tutkimus on tiedonhaun tutkimuksen ohella informaatiotutkimuksen keskeisiä aloja. Muina tärkeinä haaroina voidaan mainita informaatiohistoria, informetrinen tutkimus ja asiakirjatiedon hallinta.

Johdatus tiedonhankintatutkimukseen käsittelee tiedontarpeiden syntyä, tiedonhankintaprosessia ja tiedonkäyttöä. Se esittelee tiedonhankintatutkimuksen keskeisiä teorioita ja terminologiaa.

Keskeisten suomenkielisten termien ja niiden englanninkielisten vastineiden esittely on valaiseva. Suomalaisessa terminologiassa käsitteitä *informaatio* ja *tieto* käytetään paljolti rinnakkaisina, joskaan propositionaalisen tiedon kahdeksalle alalajille (singulaarinen tieto, yleinen tieto, tilastollinen tieto jne.) ei löydy vastinetta informaation tyypeistä. Englannin kielessä *information seeking* on vastine suomen

kielen käsitteelle *tiedonhankinta* ja *information need* *tiedontarpeelle*. Teoksessa esitellään myös käsitteitä, jotka ovat nousseet ajankohtaisiksi erityisesti sosiaalisen median lisääntyneen vaikutuksen myötä. Näitä ovat mm. *disinformaatio*, *misinformaatio* ja *disnormatiivinen informaatio*.

Laajassa mielessä tiedonhankinta käsittää myös lähteiden relevanssin arvioinnin, joka kuuluu jo tiedonkäytön alueelle. Kirjoittajat toteavat, että tiedonkäyttöä on tutkittu informaatiotutkimuksessa varsin vähän.

Johdatus tiedonhankintatutkimukseen on oivallinen yleisenä oppikirjana.

Tiedonhankintatutkimusta on tehty systemaattisesti 1950-luvulta lähtien. Tiedonhankintatutkimuksen varhaisimmat käsitteelliset mallit luotiin 1960-luvun loppupuolella. Tällä hetkellä näillä ensimmäisillä hahmotelmilla on lähinnä vain historiallista arvoa. Tutkimuksen ala monipuolistui 1970-luvulla. Seuraavalla vuosikymmenellä paradigma vaihtui: siirryttiin järjestelmäkeskeisestä käyttäjäkeskeiseen näkökulmaan. Samalla vaihtuivat myös menetelmät: lomakekyselyjen rinnalle ja tilalle tuli teemahaastattelu. Tällä hetkellä kumpiakin menetelmiä sovelletaan tarpeen mukaan ja menetelmien parhaita puolia yhdistellen. Internetin käytön tutkimuksessa sovelletaan net-

nografisia menetelmiä.

Aluksi tiedonhankintatutkimuksessa oli kiinnostuksen kohteena lähinnä tutkijoiden ja insinöörien tiedonhankinta. Myöhemmin ryhdyttiin tarkastelemaan ammatillisen tiedon hankintaa ja arkielämän tiedontarpeiden tyydyttämistä. Jälkimmäisen aiheen selvittämiseksi on muun muassa Reijo Savolaisen panos ollut merkittävä. Johtopäätökset perustuvat eri ryhmiin kohdistuneisiin empiirisiin selvityksiin. On käynyt ilmi, että tutkijoilla, käytännön ammattiteissa työskentelevillä ja arkielämän ongelmia ratkovilla on toiminnassaan erilaiset kunnianhimon tasot sekä työskentelyn välineet ja esteet. Eri sosiaaliryhmillä, vähemmistöillä ja kansallisuuksilla on eroja tiedonhankinnan käytännöissä.

Tärkeä laajennus on ollut huomion kiinnittäminen myös tiedonhankkijan tuntemuksiin prosessin aikana. Tässä yhdysvaltalainen CAROL C. KUHLETHAU on ollut uranuurtaja. Hän on tutkinut lukiolaisten, sijoitusanalyttikkojen ja juristien tiedonhankintaa.

Voitaneen sanoa, että tiedonhankinnan tutkimuksen tulokset ovat kumuloituneet 1960-luvulta lähtien verrattain heikosti, sillä tutkimusalueelle ei ole pystytty kehittämään yhtenäistä teoriaa. Sen asemesta on runsaasti eri tutkijoiden malleja, jotka kuvaavat tiedonhankinnan eri aspekteja. Mielenkiintoisia ovat arviot tiedonhankinnan ja sen tutkimuksen tulevaisuudesta. Vuonna 2018 internetiä käytti 89 prosenttia 18–89 vuotiaista. Kirjoitta-

jat katsovat, että kun tiedonhankinta perustuu yhä enemmän verkkolähteiden käyttöön, tiedonhankinnan tutkimus lähestyy tiedonhaun tutkimusta. Informaation määrä tulee edelleen kasvamaan, samoin epävarmuuden luotettavuudesta. Tiedonhankintaan ja tiedonhakuun tulee olemaan voimakas vaikutus koneoppimisella ja tekoälyllä. Mielenkiintoisia aikoja on edessä!

Mielestäni *Johdatus tiedonhankintatutkimukseen* on oivallinen yleisenä oppikirjana. Jos tutkimuskirjastossa työskentelevä hakee tukea omalle työlleen, hänen on etsittävä tutkimuksia, joita kirjaan ei ole mahtunut. Kaipaisin selostusta tavoista, joilla voidaan opettaa käyttäjiä tehostamaan tiedonhankintaansa ja parantamaan kykyään arvioida löydettyjä lähteitä. Enemmän voisi olla selostusta keinoista, joilla yhteisö, kuten kirjasto, voisi kehittää tiedonhankintatoimintaansa. Teoksessa analysoidaan monipuolisesti eri yhteisöjen vaikutusta jäsentensä tiedonhankintatapoihin. Eri tutkijaryhmien eroista ei kuitenkaan kerrota. Nähdäkseni esimerkiksi TONY BECHERIN huomiot eri akateemisten heimojen työskentelytavoista antaisivat hyödyllistä tietoa kirjastoissa tutkijoita palveleville. ♦

Tietoa kirjoittajasta:

VESA KAUTTO

Fil. tri, ylikirjastonhoitaja
(eläkkeellä)

vesakautto@kolumbus.fi